

Zmírnění trestu jako prostředek kompenzace porušení práva na přiměřenou délku řízení musí být výslovné a měřitelné

29.5.2024 - Kamila Abbasi | Ústavní soud ČR

Mimořádně dlouhé trestní řízení ovlivňuje povinnost soudu kompenzovat průtahy patřičným zmírněním trestu. Zmírnění jako prostředek kompenzace porušení práva na přiměřenou délku řízení musí být podle Ústavního soudu výslovné a měřitelné. Kompenzaci nelze poskytovat abstraktně ve vztahu k horní hranici trestní sazby, ale konkrétně ve vztahu k trestu, který by byl vyměřen, kdyby k neústavním průtahům nedošlo. V případě stěžovatele bylo zmírnění chybné a nedostatečné, proto Ústavní soud rozhodnutí Nejvyššího i vrchního soudu zrušil.

V letech 1997 až 2000 stěžovatel spáchal závažný hospodářský trestný čin. Spolu s dalšími obviněnými zhruba třem tisícovkám drobných investorů způsobil škodu v celkové výši zhruba 149 mil. Kč. V kauze měl stěžovatel vedoucí úlohu. Společně se dvěma spoluobviněnými nabízel investiční služby, které měly za cíl vyvést investované finanční prostředky, a to za použití různých důmyslných klamavých finančních operací. Místo řádné správy investic obvinění výnosné akcie z doby kupónové privatizace úmyslně rozprodali, zisky z prodeje vyvedli ven a místo nich nakoupili cenné papíry bez jakékoli hodnoty.

Městský soud odsoudil stěžovatele nejprve k trestu odnětí svobody v délce 6 let a trestu zákazu činnosti v délce 5 let. První odsuzující rozsudek však byl zrušen vrchním soudem, neboť nové znalecké posudky zpochybnilly některé závěry předchozích. Městský soud následně rozhodl podruhé. I tentokrát uznal stěžovatele vinným trestným činem podvodu a uložil mu (kvůli dlouhému trestnímu řízení) trest odnětí svobody na samotné dolní hranici. Trest zákazu činnosti zůstal stejný. Stěžovatel se proti druhému odsuzujícímu rozsudku odvolal. Vrchní soud mu vyhověl jen částečně. Výrok o vině shledal jako správný, výrok o trestu změnil tak, že původní výši trestu odnětí svobody mimořádně snížil pod dolní hranici trestní sazby na čtyři roky. Dovolání Nejvyšší soud odmítl, proto se stěžovatel obrátil na Ústavní soud.

Čtvrtý senát Ústavního soudu (soudce zpravodaj Zdeněk Kühn) stěžovateli vyhověl. Nejvyšší i vrchní soud totiž porušily základní právo stěžovatele na projednání věci bez zbytečných průtahů, jakož i právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces. Již jen proto, že trestní řízení trvalo více než 20 let, lze délku řízení s ohledem na okolnosti případu hodnotit jako nepřiměřenou. Trestní soudy musely porušení stěžovatelova práva na přiměřenou délku trestního řízení kompenzovat. O to se sice pokusily, ale chybně a nedostatečně. Žádný z trestních soudů plně nedostál povinnosti kompenzovat porušení práva výslovným a měřitelným způsobem.

Mezi stěžovatelem, trestními soudy, i mezi trestními soudy navzájem, byla sporná již samotná délka trestního řízení stěžovatele. Podle Nejvyššího soudu trestní řízení trvalo třináct let, od jeho formálního zahájení sdělením trestního obvinění v roce 2006 do jeho pravomocného skončení rozsudkem vrchního soudu v roce 2019. Naopak podle vrchního soudu bylo trestní stíhání vedeno po dobu téměř 20 roků. Podle stěžovatele je třeba počátek trestního stíhání datovat zpět do září 2001, kdy byl vzat do vazby.

Ústavní soud stěžovateli přisvědčil. Trestní řízení ve smyslu Úmluvy o základních právech a

svobodách skutečně počalo běžet již vzetím stěžovatele do vazby v září 2001. „Obvinění“, od kterého se počítá celková doba trestního řízení, má v Úmluvě autonomní význam, který nelze jednoduše ztotožňovat s vnitrostátními termíny trestního práva. Podle Úmluvy počátek řízení sahá dále než ke „sdělení obvinění“ podle trestního řádu. Také konec trestního řízení nelze ztotožňovat s právní mocí trestního rozhodnutí odvolacího soudu. Do doby trvání trestního řízení je třeba započítat i řízení před Nejvyšším soudem a Ústavním soudem.

Podle Ústavního soudu tak doba trestního zabrala téměř 18 let do vydání pravomocného rozsudku (a 22 let do konečného rozhodnutí Nejvyššího soudu). Taková délka trvání trestního řízení je již sama o sobě jasným porušením práva na projednání věci bez zbytečných průtahů. Ač šlo o komplikovanou kauzu trestné činnosti po pádu komunistického režimu, byl to stát (nikoliv stěžovatel), kdo k průtahům přispěl. Doba, ve které se účastníkovi řízení dostane konečného rozhodnutí, je přitom pro celkovou spravedlnost řízení podstatná. Čím je řízení delší, tím více se oslabuje důvěryhodnost státní moci a moci soudní v očích účastníků řízení i veřejnosti.

Na takové průtahy má navazovat zmírnění trestu. Jde o prostředek kompenzace porušení práva na přiměřenou délku řízení, přičemž zmírnění trestu ze strany soudů musí být výslovné a měřitelné. Kompenzace ve formě snížení či jiného zmírnění trestu nemůže být poskytována abstraktně ve vztahu k horní hranici trestní sazby, ale konkrétně ve vztahu k trestu, který by byl stěžovateli vyměřen, kdyby k neústavním průtahům nedošlo. Jen tak může být kompenzace skutečně měřitelná a přezkoumatelná.

V rozhodnutí vrchního soudu měřitelné úvahy o zmírnění trestu chybí. Městský soud sice uvedl, že uložený trest je kratší o čtvrtinu, ovšem bez podrobnější analýzy celého trestního řízení. K úvaze trestních soudů Ústavní soud uvedl, že byť v obecné rovině nelze říci, jaká výše kompenzace je přiměřená, zkrácení trestu o pouhé dva roky a osm měsíců (z šesti let a osmi měsíců na výsledné čtyři roky odnětí svobody) za řízení vedené 20 let je již na první pohled zcela zjevně nepřiměřené a ústavně nepřijatelné. Ústavní soud dokonce zvažoval, zda v případě stěžovatele nejsou dány mimořádné okolnosti, které by svědčily pro rozhodnutí o zastavení trestního stíhání či upuštění od potrestání z důvodu neústavních průtahů. Takové mimořádné okolnosti však v tomto případě neshledal.

<https://www.usoud.cz/aktualne/zmirneni-trestu-jako-prostredek-kompenzace-porusení-prava-na-přiměřenou-délku-řízení-musi-byt-výslovné-a-měřitelné>